

ש"ס א"א א"א א"א

את שבותך ורחמך ושב וקבצך מכל העמים. (ל' ג)

היאולו העתידה לבוא בקרוב, וצריכים אנו

3'62

לצפות לזמן הזה בכל יום, וזו היא אחת השאלות ששואלין לאדם ליום הדין.

צפית לישועת, ואם יתמחמה חכה לו, כי בוא יבוא בלי שום ספק.

והנה אחד המפריעים היותר גדולים בענין האמונה הזאת, הוא מצב

עמנו כשנים האחרונות בין העמים, כי היינו לעג וקלס בגוים, והננו עתה

השפלים והכזוים בעיני הכל, ורבים שואלים, איך זה אפשר, שאומה שפלה

פזאת תתרוםם לאות ולתפארת לעיני הכל?

אבל האמת, אחרי ההתכוננות אנו רואים, כי כל מעשי ד' עם עמנו

המה על דרך זה, בבחינת מאשפות ירים אבינו, להבליט ביותר את הנס

של קיומנו, וכי "הממני יפלא כל דבר?"

אברהם הוליד את יצחק בהיותו בן ק' שנה, שע"פ טבע א"א הי

לו להוליד, וכן שרה אמרה הכת תשעים שנה תלד? והלו מה שאמר הנביא,

ישעיהו (מ"ט) הבימו אל אברהם אביכם ואל שרה תחוללכם, כלומר התכוננו

בנסים שעשיתי להם. — יעקב אבינו זכה להעמיד י"ב שבטים, ולהלחם עם

מלאך ולנצחו, אחר שאליפו לקח ממנו הכל, ורק במקלו עבר את הירדן

ואחרי אשר עבד בבית לבן ביום ובלילה י"ד שנה. — יוסף זכה למלוכה,

אחרי אשר הי' מעונה בבית האסורים י"ב שנה. — משה רבינו מיום הולדו

כבר הי' מוכן לצרות ולפגעים, השליכוהו היאורה, וסוף דבר הי' שנעשה

שליח לחקב"ה, להיות לבוא את עם ישראל ולתת להם את התורה. —

ישראל היו במצרים שפלים ונבזים, כעדות הכתוב, ויקוצו מפני בני ישראל,

ויכול אחד מהם הי' צריך לעשות ארבע מאות לכנים ככל יום, כמ"ש בשם

הרוקח, וגזרו עליהם גזרות נוראות, ומי שראה אותם בשעבודם, לא הי'

יכול להאמין, שהמשועבדים הללו יצאו ביד רמה לעיני הכל, ולא עוד אלא

שפרעה בעצמו יקום בחצי הלילה ויפציר בהם לאמר, קומו צאו מתוך עמי.

ובמשך חמשים יום קרבו כולם להר סיני לקבל התורה והשיגו השנות גדולות

עד למאור, יותר מכל הנביאים שעמדו לישראל אח"כ, וכמו שאחז"ל ראתה

שפתה על הים מה שלא ראה יחזקאל הנביא.

וכן מי שראה את ישראל בימי המן שכבר נכתב ונחתם בחותם

המלך להרוג ולאבד את כולם, מנער ועד זקן טף ונשים ביום אחד, בשלשה

עשר לחודש אדר, מי האמין אז לומר, שביום ההוא גופא יהפך הדבר הזה

על שונאיהם, שהיהודים ישלמו כס כהפצם, ותחת אשר היו מתחלה באימת

ופחד מכל, יפול פחדם ומוראם על כל העמים, ורבים מעמי הארץ יתיהדו,

והמן, משנה למלך אחשורוש, שהלך לתלות את מרדכי היהודי על העץ,

יתלה ביום ההוא בעצמו על אותו העץ, ומרדכי יהי' משנה למלך תחתיו!

וכן הדבר גם בזמננו, כשאנו רואים עם ישראל נתון למשסה כמעט

כל המדינות, אל יפול לבבנו, כי אדרבא סימן הוא שימחר ד' לגאלנו

ויאישפות ירוםמנו ונתפרסם לשבת ולתהילה בכל העולם תחת אשר נבזינו

כל הזמן לעיני הכל, ויקיימו בנו הכתובים, אודך כי עניתני, ואכן מאסו הכוננים

היתה לראש פינה, ובישעיהו ס' תחת הנותן עונות ושנואת וגו' ושמתוך

לגאון עולם משוש דור ודור, וכתוב בהושע, והי' במקום אשר יאמר להם לא

עמי אתם, יאמר להם בני א' חו, ובי שיש לו לב להבין, ויכל לראות

באשקלריא המאירת גדול השגתה הש"י עלינו לרהם עלינו ולכלי לתת

למשחית להשהיתנו.

וע"כ עלינו ללמוד מן העבר על העתיד, כי כל מה שהצרות מתרבות

ופאות, עלינו להתחזק יותר באמונה שלמה, כי סוף סוף יצא כנגת צדקנו,

וכל העמים יכירו וידעו כי אין כעמנו ישראל גוי אחד בארץ, והש"י ינתם

ציון ועמנו וישלח לנו משיחו במהרה ב'. (עין עוד מה בפי בשלח עה"פ ורא ישראל

את היר הגדולה).

(1) fan p"p

6

6

26

31

36

41

43

מעשי למלך

(ב) ואל יאמר האדם, איך יוכל להיות שיביא משיח צדקנו בימינו, הלא אין בידנו מעשים טובים כראוי, דוח אינו דידוע וכשהקב"ה חפץ לגאלנו אינו מסתכל ב"כ במעשינו, כדאיתא במדרש (שמות כ"ה) אמרו ישראל האיד אנו נגאלין, והלא אין בידנו מעשים טובים, א"ל הואיל והוא חפץ בגאולתכם אינו מביט ב" ע"ש.

(1)

(2) מרדכי

וגם אל יתואש האדם ח"ו מן הגאולה. מטעם אולי לא הגיע עוד הקץ. דוה אינו דידוע מה שאמרה הגמרא סנהדרין צ"ח על הפסוק, אני ד' בעתה אחישנה. לא זכו בעתה, זכו — אחישנה. ואל יהי לפלא בעיני האדם לומר, איך נוכל לזכות למה שלא זכו דורות הקודמים, דוה אינו קושיא, דהן אמנם שאנחנו קטנים הרבה מאבותינו, אבל ידוע שהקב"ה מצרף לכל אחד זכותו וזכות אבותיו, ואנחנו כנגס הרוכב על גבי הענק, שהוא רואה ומביט יותר למרחוק.

ע"כ צריך כל איש ישראל לצפות לישועה בכל יום, כי ישועת ד' כהרף עין, וכמו שאנו אומרים בתפלת שמ"ע, כי לישועתך קוינו כל היום, וכתבו בספרים שלא דוקא על הגאולה בלבד צריך לצפות, אלא על כל מין צרה שלא תבוא צריך לצפות לישועת ד', וכבר כתבו בשם האר"י ז"ל, שבכל יום כשאומר, כי לישועתך קוינו כל היום" יכוין שמצפה לישועה על כל צרה שנמצא בו, והוא מסוגל מאד להצלה, ד' יזכנו להינות מהמקוים לישועתו תמיד, ובזכות זה נזכה לתשועה האמתית בב"א.

3

4
5787/10 אר"י

"אחכה לו בכל יום שיבוא"

"ושב ה' אלקיך את שבותך ורחמך ושב וקבצך מכל העמים וגו'". (ל, ג)

"המלך המשיח עתיד לעמוד ולהחזיר מלכות דוד לישועה לממשלה הראשונה, ובונה המקדש ומקבץ נרחי ישראל וחוזרין כל המשפטים בימיו כשהיו מקודם וכו'. וכל מי שאינו מאמין בו, או מי שאינו נוחה לריאתו, לא בשאר ובימים בלדו הוא כופר, אלא

בתורה ובמשה רבינו, שהרי התורה העידה עליו, שנאמר: "ושב ה' אלקיך את שבותך ורחמך ושב וקבצך וגו', אם יהיה נדחך בקצו השמים וגו'. והביאך ה' וגו'". (רמב"ם, הלכות מלכים יא, א).

5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100

יב. לא בשמים היא. ובעירובין נ"ה א' אמר שאם בשמים היא אתה צריך לעלות אחרי ואם מעבר לים היא אתה צריך לעבור אחרי. נקשה איך אפשר לעלות לשמים. ונ"ח אמר ע"י שם כדפירש"י בחגיגה י"ד ב' ארבעה נכנסו לפרדס שעלו לשמים ע"י שם, ומעבר לים ע"י אניות. וקשה דהאמר בב"מ צ"ד א' ה"ז גיטך ע"מ שתעלי לרקיע הרי תנאי שא"א לקיימו (ויש ליישב). ע"ל שישאלו לנביאים וידועו לנו מה אומרים בשמים על הלכה זו קמ"ל דהתורה ייתנה בארץ ומה שפוסקים ב"ד שלמטה זה פוסקים בשמים כמ"ש בב"מ ג"ט ב' ועוד י"ל, דבאמת אי אפשר כי למעשה א"צ לעלות אבל אם היו צריכים לעלות היה השי"ת עושה שיוכלו לעלות השמימה, אלא שזה היה ע"י קושי גדול כדכתיב מי יעלה לנו השמימה ויקחה לנו. ועוד י"ל, דהכונה על הירח והכוכבים זה נקרא השמים כמ"ש (לעיל ד' י"ט) פן תשא עיניך השמימה וראית את השמש ואת הירח ואת הכוכבים כל צבא השמים, ומכאן משמע שאנשים יכולין לעלות על הירח והכוכבים.

1 הקשה מרן רי"ז הלוי זצ"ל על נוסח העיקר השנים עשר שבשלושה עשר העיקרים שבסידור: "אני מאמין באמונה שלימה בביאת המשיח, ואף על פי שיתמהמה עם כל זה אחכה לו בכל יום שיבוא". ולכאורה ייפלא הנוסח שבעיקר זה שהוא בדרך קושיא ותירוץ — אף על פי שיתמהמה, עם כל זה אחכה — מה שלא מצאנו כן בשאר העיקרים, אף על פי שגם בשאר העיקרים יכלו לנסח שיש לכאורה קושיא על העיקר. למשל: "אני מאמין באמונה שלימה שהבורא יתברך שמו גומל טוב לשומרי מצוותיו ומעניש לעוובי מצוותיו". הרי אפשר להוסיף על כך קושיא ולומר: ואף על פי שצדיק ורע לו ורשע וטוב לו, עם כל זה וכו'. וכמו כן: "אני מאמין באמונה שלימה שהבורא יתברך שמו אינו גוף ולא ישיגוהו משיגי הגוף ואין לו דמיון כללי". גם כאן היתה אפשרות להוסיף קושיא: ואף על פי שבתורה נאמר "ותחת רגליו", "כתובים באצבע אלקים", "יד ה' וכו' — הכל למי דעתן של בני אדם הוא שאינן מכירין אלא הגופות ודיברה תורה כלשון בני אדם וכו' כיווניים הם (וכמו שכתב הרמב"ם בהלכות יסודי התורה פרק א, ט). רואים אנו איחוא שלא באו כאן להקשות ולתרוץ, אלא לקבוע העיקר כמו שהוא, מה שמחוייבים להאמין, ואם כן מאי שנא עיקר זה דאמונת ביאת המשיח?

אבל האמת — אמר מרן זיע"א — שאין כאן כלל קושיא ותירוץ, אלא שמכאורית 16 כאן שני העניינים שנקט הרמב"ם בהלכה המצוטטת בראש מאמרנו. בדבריו מנואר שלא די "להאמין בו" בלבד, אלא שמחוייבים להיות בבחינת "מחכה לביאתו". כלומר, להאמין שיכול לבוא בכל רגע ממש, וממילא מחכים לביאתו בכל רגע ממש. ומרואר ברמב"ם שאפילו המאמין בו אלא שאינו מחכה לביאתו גם הוא נקרא כופר בנורוהו ובמשה רבינו ובשאר הנביאים, רחמנא ליצלן. דמה שאינו מחכה לביאתו בכל רגע ממש, 21 היינו מפני חסרון אמונתו שיכול לבוא בכל רגע כשיעלה הרצון מלפני הבורא יתברך שמו, וזהו גופא כפירה רחמנא ליצלן.

מעתה מבואר היטב הנוסח שבסידור שכלולים בו שני העניינים הנזכרים: "אני מאמין באמונה שלימה בביאת המשיח" — הוא הענין שמאמין בו. ובהמשך באו לפרש ש"א רין מאמין בו אלא גם מחכה לביאתו — "ואף על פי שיתמהמה עם כל זה אחכה לו בכל יום שיבוא". אין כאן קושיא ותירוץ, אלא הדגשת הציפיה — שכל כך מחכה לו וכל יום שיבוא, ואף על פי שיתמהמה אין זה מונע כלל מלחכות.

והוסיף מרן זיע"א ואמר: "ולא רק בכל יום, אלא — 'כל היום'. כמו שאומרים לנו בתפילה 'כי לישועתך קוינו כל היום', בלי הפסק כלל, במשך כל היום. (מועתק מספר "דב'ותינו", ענין ר"א)

2

(6) וקראת לשם רוח ה' כי מי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו

במדרש תנא דבי אליהו זוטא (פרשה יד) מסופר: פעם אחת היה אליהו הנביא עובר ממקום למקום ומצא אדם אחד שהיה מתלוצץ ומלעיג דברים.

מני - אמר לו אליהו הנביא - מה אתה משיב לאביך שבשמים ליום המשפט?

דבי - ענה האיש - יש לי דברים שאשיב לאבי שבשמים, אומר לו: בינה ודעה לא נהנו לי מן השמים!

מה מלאכתך? שאל אותו אליהו הנביא.

צייד אני! השיב האיש.

ומי לימד אותך - שאל אליהו את האיש - שתביא פשתן וותארוג ממנו מצודות ותשליכנו לים ותעלה דגים מן הים?

בינה ודעה נתנו בי מן השמים לצוד חיות ודגים. השיב האיש. אם כך - אמר אליהו הנביא - ומה להשליך מצודות ולהעלות

דגים מן הים ניתנו בך בינה ודעה, דברי תורה שכתוב בה: "כי קרוב אליך הדבר מאד" לא ניתנו בך בינה ודעה?

מיד היה מתאנח אותו צייד והיה מרים קולו ובוכה!

בתחילת הפרשה קורא משה רבנו ליהושע ומעביר לו את ההנהגה על עם ישראל, ובפועל כבר מרגע זה יהושע הוא הממונה על ישראל. עם זאת, הרמות המרכזיות בפרשיות הבאות היא עדיין משה רבנו, מכיוון שהן מהוות סיום חגיגי של תקופתו, שעיקרו השירה והברכה. בנוסף לשתי מצוות - הקהל ומצוות כתיבת התורה, פרשה זו מורכבת משני עניינים מרכזיים. העניין הראשון, הפותח את הפרשה, הוא תיאור הכניסה לארץ ישראל: "ה' אלהיך הוא עבר לפניך, הוא ישמיד את הגוים האלה מלפניך וירשתם... ועשה ה' להם כאשר עשה לסיחון ולעוג... ועשיתם להם ככל המצוה...". והעניין השני, הוא הדרך בה משה חותם את הדברים: "כי אנכי ידעתי את מריך ואת ערפך הקשה הן בעודני חי עמכם היום ממרים ה' אתם עם ה' ואף כי אחרי מותי".

צורה זו של סיום תמונה ביוֹתָר; במהלך ספר דברים משה פורס בפני עם ישראל את כל מה שיש לו לומר - את משנה התורה על כל דברי החיזוק שבו, את הברכות והקללות וכו', ועם סיום הדברים הוא מסכם ואומר: 'את כל הדברים אמרתי לכם כי אתם צריכים לדעת אותם, אבל אני מכיר אתכם היטב - כמו שבמשך ארבעים שנה לא הקשבתם לדברי, כל שכן "אף כי אחרי מותי", לא היינו מצפים שמשה יסיים את דבריו בהכרזה קשה כל כך: "כי ידעתי אחרי מותי כי השחת תשחיתון וסרתם מן הדרך אשר צויתי אתכם, וקראת איתכם הרעה באחרית הימים כי תעשו את הרע בעיני ה' להכעיסו במעשה ידיכם". מרוע משה צריך להגיד את הדברים בצורה כזו פסימית? למה לסיים כך?

אני אשא, אני אסכול ישנן כמה הגדרות למושג "אופטימיסט"; יש אנשים שבעצם טבעם, בכל דבר הם מצפים לטוב. יש אנשים שהם יותר מזה - בכל דבר הם רואים את הצד הטוב, הצד הוורוד של המציאות. לתכונות אלה

ובחרת בחיים למען תחיה אתה זורעך. לכאורה לא מובן מה שמסיים ובהרת בחיים, למען תחיה אתה זורעך, שאם כונת הכתוב לטעם, הרי כבר אמר לעיל שאם לא יעשה טוב הוא מיתה. ונראה דבא למדנו והבהירה בטיב שהוא בחיים תחיה במדה כזו שישפיע גם על זרעו והתלמידים, שלפעמים אף שמים כל התורה לא ישפיע על זרעו שג"כ ירצו לקיים, כאשר הוא מקיים רק מפני שמוכרת משום שמאמין בה' ובתורתו אבל ניכר מקיומו שאין לו הנאה ושמתה מזה, אלא בע"כ עומד בגופו, אף שחושב בעצם שיותר טוב היה לו שלא לקיים מצות התורה, וכאשר קיום המצוות על ידו הוא באופן זה הרי הוא מקלקל את זרעו, שיאמרו שהם אין להם כח גבורה כזו לכבוש את יצום, ובהתורה רוצה שיעשה קיום המצוות ולמד התורה בשמחה גדולה, משום שרק זה הוא עיקר היותו הנאמן ולא מחיי ההבל שאינם כלום נגד החיי נצח שלו בקיום תורה ומצוות, ואם יקיים התורה והמצוות בשמחה זה ישפיע הרבה גם על זרעו ותלמידיו, שיראו שקיום התורה ומצוות הוא יותר הנאה ושמתה מחיי ההבל, ואין לתחשיב הפסד הנאתו מחיי ההבל כלום נגד חיי הנצח, וזה מה שאמרה תורה ובהרת בחיים במדה זו של עשיית המצוות בשמחה, שזוה תחיה אתה וגם זרעך.

1 צד חיובי, הידיעה שתמיד יהיה טוב ודאי נותנת הרבה חיזוק לאדם בנקודות מסוימות בחייו. מאידך גיסא, לאנשים מהסוג הזה יש נקודת שבירה שבאה בדרך כלל די מוקדם.
הגישה האופטימית מנסה ליצור לאדם מעין חממה - אנו תמיד מניחים שיהיה טוב. גם אם אדם רואה מישור שהוא לא כל כך טוב - בוודאי בפנים יש לו לבי-זהב. לפעמים לוקח למעלה משבעים שנה לגלות את זה - אך בסופו של דבר, כל אדם הוא טוב. ילד שמגיע לגן עם גישה כזו יקבל מכות מהר מאוד, ואם בגן לא יתנו לו מכות, אז בכיתה ב' מישור יעשה את זה. למעשה, כל אלה שגדלים בחממה נתקלים בסופו של דבר בנקודת שבירה. כשהם נחשפים לחיים מחוץ לחממה הם מאוד פגיעים, ולאנשים מסוג זה דווקא, פעמים שאין תקומה לפגיעותם.
מי שגדל במקום בו הוא חסוי ומוגן אולי גדל ומתפתח מהר יותר, כיוון שהוא יותר סטרילי וחיידיקים לא באים אליו, אך אם רק יעשו חור אחד בבועה הזו והוא יקבל את המחלה הקלה ביותר - זה יגמור את החיים שלו. אזור הקוטב הצפוני, הוא אזור שחיידיקים מסוימים לא הגיעו אליו, וכשהאדם הלבן הגיע עם נזלת ונפגש באסקימואים, קרו מקרים שהנזלת הרגה אותם כיוון שהם לא היו מחוסנים כנגדה. עולם סגור יכול להישאר עולם טוב כל עוד יש ביטחון ששום דבר לא ימוטט אותו.
2 המורה לא מנסה להציג או לבנות עולם שזכוה, ואיננה מסתירה

3

חזק ויאמץ לבך

ישנם ציוויים רבים בתורה שעל אף שאינם מנויים במניין המצוות, עלינו לקיימם ולהתייחס אליהם כרצינות. ציווי שכזה הוא הביטוי שחוזר בפרשה שלנו כמה וכמה פעמים, ומופיע באותו הקשר גם בתחילת ספר יהושע - "חזק ואמץ". אותו עניין מופיע במזמור "לרוד ה' אורי וישעי" (תהילים כז), שאומרים בחודש אלול ובימים

הנוראים: "קה אל ה' חזק ויאמץ לבך, וקה אל ה'". יש קוה אל ה' לפני שהבעיות התחילו, ויש "קה אל ה'" אחרי שהן הלכו, ובאמצע צריך להיות במצב של "חזק ויאמץ לבך".

מהו העניין של חזק הלכו הציווי על חזק הלב הוא ציווי שאומר לא להזדעזע מבעיות ולא להישבר מצרות, כי השכירה בפני הבעיות היא הדבר הכי מסוכן. יש מלחמה, יש בעיות, והסכנה הכי גדולה, במלחמה ובחיים, היא שבן אדם לא מסוגל לקבל מכה, ובכל זאת להמשיך ללכת.

הכוונה בהדגשה ובכפילות השימוש בביטוי "חזק ויאמץ לבך", היא לאומץ לא רק במובן שאנחנו משתמשים בו היום, אלא גם מלשון התאמצות - היכולת להחזיק בדבר בצורה חזקה, היכולת להתמיד, היכולת להמשיך ולהתחזק בדבר. הסוד והיסוד של העבודה הוא מה שנאמר על הצדיק (משלי כד, טז) "שבע יפול צדיק וקם"; מד שמאפיין את הצדיק הוא לא שאיננו נופל, אלא שלאחר הנפילה הוא קם. הרשע נופל פעם אחת וזהו, הוא נשאר למטה. הוא לא מתחיל

בכרח בתור רשע, אבל הוא גומר כך כיוון שהוא לא קם. מי שהוא בגדר של "חזק ויאמץ לבך" יכול לעמוד כמעט בכל דבר, לעשות הרבה מאוד ולהצליח בכל מעשיו, אך מי שאיננו בגדר הזה אין לו תקומה. בגמרא (סוכה נב, א) נאמר ש"לעיתיד לבוא מביאו הקב"ה ליצר הרע וישוחטו בפני הצדיקים ובפני הרשעים. צדיקים נרמה להם כהר גבוה, ורשעים נרמה להם כחוט השערה. הללו בוכין והללו בוכין. צדיקים בוכין ואומרים: היאך יכולנו לכבוש הר גבוה כזה? ורשעים בוכין ואומרים: היאך לא יכולנו לכבוש את חוט השערה הזה?". אחד

ההסברים לגמרא הזאת הוא שלכל אדם יש ניסיונות, וכל ניסיון הוא חוט שערה; הצדיק עובר חוט שערה אחד ומגיע לחוט שערה שני, וסך כל החוטים מצטבר להר גדול. ואילו הרשע נתקע כבר בחוט השערה הראשון. כשמראים להם את החיים, לצדיקים מראים את ההר שהם הצליחו לעבור ולרשעים - רק את חוט השערה הראשון. שלפניו הם עצרו.

בתקופה זו, לקראת תחילת שנה, אנשים רבים מקבלים על עצמם כל מיני התחייבויות, בין בראש השנה ובין בעשרת ימי תשובה. יש אדם שמקבל על עצמו לתקן דברים ויש מי שמקבל על עצמו להוסיף דברים. כל אחד, לרגע אחד או שניים, בוודאי מתכוון כרצינות - אולם השנה נמשכת, ויש בה למעלה משלוש מאות וחמישים ימים, כמו שהגמרא אומרת (יומא כ, א) שבשנה יש שלוש מאות ששים וארבעה ימים (מלבד יום כיפור) כמניין "השטן", שרובץ לבוש כמו כולם ומסתובב בינינו.

לאדם שמקבל על עצמו קבלות צריך לומר: אל תיראו ואל תערצו, בעיות יהיו. הרי אילו אנשים היו מקיימים את כל ההחלטות שהחליטו, אז כבר בשבת שובה העולם היה נראה אחרת, אבל כבר בין ראש השנה לשבת שובה אנשים עושים דברים אחרים. אפילו בין תפילת נעילה ביום הכפורים לתפילת ערבית של מוצאי יום כיפור, אנשים מספיקים לשכוח.

(4)

לא את עובדות החיים ולא את עובדות העולם. התורה מתחילה במסקנה ש"יצר לב האדם רע מנעריו" (בראשית ח, כא) - זהו האדם, ומסיימת ב"ידעתי כי השחת תשחיתון". לכל אורך החומש, מספר בראשית עד ספר דברים, נמצא התיאור הזה של העולם כקשה מבפנים ומבחוץ, וגם על הצדיקים התורה לא חסה בעניין הזה.

אפשר לראות את האמירה "ידעתי כי השחת תשחיתון" כטרגדיה: משה עובד כמו סוס במדבר ארבעים שנה, ובסוף ימיו הוא נאלץ להודות: 'טוב, זה יחזיק רק עוד כמה שנים וזהו'. משה הנהיג את ישראל ואחריו יהושע, וגם בזמן מותו של יהושע עדיין היו אנשים שראו את יד ה' בכל צד ופינה, ואחרי כל זה "ידעתי כי השחת תשחיתון".

אפשר להסתכל על האמירה הזאת כפסימיות או כטענה שבאה מליאוש, אך לאמיתו של דבר משה מעניק בכך לעם ישראל את היכולת לשאת קשיים בעתיד. לולא שמענו את דבריו, היה נראה לנו שהכל מתמוטט. כשיש מצב טוב ואחריו ירידה, אני חושב שהיה כבאן ניסיון שלא צלח ובטוח שזה הסוף. פעמים רבות קורה שמתחיל משהו גדול וחיובי ואחרי זמן מסוים ישנה הרגשה ש'זה כבר לא זה'. כאן התורה מנסה לעשות את הבלתי אפשרי: להכין את העם מראש לקראת הירידה. כשמשה אומר: "ידעתי כי השחת תשחיתון" הוא לא בא להפחיד אותם, אלא להכין אותם למציאות של עליות וירידות. ברור שזה לא אדם שרואה ורוד, אבל בעצם - גם זה סוג של אופטימיזם. סך הכל התורה היא אופטימית בכך שהיא מראה אפשרות של תיקון, אולם היא מבהירה עד כמה זה לא פשוט ושהדברים לא עוברים חלק. כשמשה נפרד מהעם הוא אומר להם: 'תדעו לכם שעד עכשיו הכל הלך בקלות וההרגשה היא שנכנסים ללארץ ישראל וזהו, אך העולם לא עשוי ככה, ואתם צריכים להתכונן גם לקשיים ולנפילות'.

כתוב בפרשה: "והיה שם בך לעד", ודברים אלו הם בגדר עדות: 'אמרתי שיהיו ירידות, אמרתי שיהיו נפילות, אני לא מבטיח שמעכשיו הכל יהיה יותר טוב. אני אמנם מבטיח לכם שהסוף יהיה טוב, אבל צריך לדעת שבדרך אולי יהיה רע וקשה'. כשאני יודע את זה, זה לא עושה את הקושי יותר קל עבורי, וזה גם לא בשביל לומר שמשה יוכל לומר 'אמרתי לכם', אבל זה נותן אפשרות לעבור את התקופה היותר קשה.

רק לשם דוגמא: השואה הייתה דבר נורא ביותר לכל עם ישראל, אולם הפגיעה הקשה ביותר הייתה לאלה שלא האמינו שדבר כזה יכול להיות. אנשים במערב אירופה הוכו פעמיים; הוכו פיזית במה שהוכו, והוכו רוחנית בגלל העולם ש'מצד אחד יש בו את בטהובן, ומצד שני יש בו זוועות כאלו. כרגע שאני מניח שלא יכול להיות דבר כזה, המכה היא בלתי ניתנת להסבר. היא איננה פחות כואבת כשאני יודע עליה מראש, אולם מי שמוכן למכה - יכול לעמוד בה ביתר הצלחה.

ניתן לראות זאת בכל התחומים: הצבא שמנצח במלחמה הוא הצבא שמתגבר על הקשיים, וגם בתחום העסקי, החברות שמצליחות לשרוד קשיים, הן אלו שהיו מוכנות לכך מראש ולכן יש להן את הכוח לספוג הפסדים וקשיים.

בחיים יש ירידות, נפילות וצרות ואף אחד לא מבקש שהן יבואו רוקא עלינו, אבל הן מגיעות וצריך להיות מוכנים לכך. במסר שמשה מעביר, הוא לא בא לצפות רעות או לבטל את דבריו הקודמים, אלא להכין את העם לנפילה, ולהזהיר אותם שאם הם לא יהיו מוכנים - כל עולמם יתמוטט.

57

ולמה לא הזכיר זה בפסוק המדבר משיבת
 הספה? אלא לפי שבלקיחת ארבעה מינים
 נרמזו כל ארבע פתות של ישראל שיהיו
 באגדה אחת, כמבאר למעלה בפרשת אמר
 (ויקרא שם). והצורך הפסוק לתן טוב טעם

ודעת, למה דוקא ביום זה נצטוו לעשות
 מצוה זו שיש בה הוראה שיהיו כל ישראל
 אגדה אחת שיכפרו אלו על אלו, אלא לפי
 שפן ראש השנה עד יום כפור הקב"ה מקבל
 אפלו תשובת היחיד, על כן אינן צריכין עדין
 להיות אגדה אחת כדי שיהיו השכים רבים,
 ומן יום כפור עד חג הסוכות אין עושין עונות.
 כי כל אחד עוסק במצוות סבה ולולב, ומצוה
 גזירת מצוה, על כן מסתמא לא יאנה לצדיק
 כל אגון עד יום ראשון של סוכות שהוא ראשון
 לחשבון עונות, על כן צריכין לעשות הכנה
 אל התשובה, והכנה זו היא שיהיו כלם אגדה
 אחת, כמו ארבעה מינים אלו. לכך נאמר:
 "ולקחתם לכם ביום הראשון", כנותן טעם
 לשבת, למה זה צויתי לכם על לקיחת ארבעה
 מינים אלו באגדה ביום זה דוקא, לפי שהוא
 יום הראשון לחשבון עונות, על כן אתם
 צריכין לעשות הכנה אל התשובה של כל
 ימות השנה, והכנה זו היא כשתהיו באגדה
 אחת, כמו ארבעה מינים אלו, או יקבל ה'
 תשובתכם, כי "הן אל כפיר לא ימאס" (על פי
 איוב לוה).

וזהו גם כן טעם הקהל זה, כי נוסף על
 לקיחת ארבעה מינים אלו ביום ראשון
 של חג, צוה ה' לעשות עוד רשם דומה לזה
 מקץ שבע שנים. כי שנת השמיטה גורם גם כן
 ההקהל והשלום, על ידי שלא יזרע ולא
 יצמיח בו ואכלו אכילוי עמו, כי אינו רשאי
 להחזיק בתבואת שנת השבע כבעל הבית, וזה
 בלי ספק סבת השלום, כי כל דברי ריבות
 יגמשכין ממדת "שלי שלי", זה אומר פלה
 שלי, וכל זה אינו כל כך בשנה השביעית, כי
 בקום ועשה אין הכל שוים, אבל בשב ואל
 תעשה הכל שוין, וזה באמת ענין השלום. וכן
 בחג הסוכות, שכל אחד יוצא מדירת קבע
 לדירת צראי ויושב תחת ספת שלומו, הנה

ביים ראשון של חול המועד נצטוה המלך
 לעשות רשם אל השלום, וזהו ענין ההקהל,
 כי כל זה הכנה אל התשובה, וקורא לפניהם
 מן "אלה הדברים" בדברי פבושים ותוכחות.
 וזהו שאמר: 'אנשים ללמד וכו'', טף למה
 באים? לתן שקר למביאייהם, כי בזמן

"חזקו ואמצו" הוא בכחינה של (תהילים לו, כד) "כי יפל לא
 יוטל" - ה"יפול" הוא בוודאי חלק מן המציאות, אך "יוטל" הוא
 מלשון עץ שוכב, וזה דבר שלא צריך לקרות. וזהו המסר שמעביר
 משה בסיום הפרשה: יהיה מה שיהיה, יפול מה שיפול, ואף על פי
 כן - "לא יוטל".

מה שהמלאך המשחית מרוויח כשהארם עושה עבירה, הוא לא
 בעצם העבירה, אלא בכך שהארם נשבר, נפרץ ומאבד את האומץ.
 קורה שלמישהו קרה דבר זה או אחר והוא נשבר, ובזמן שהוא מתמוטט
 ונשבר, זה הסוף של הסיכוי שלו. לכל דבר יש תיקון, בין מצוות
 עשה ובין מצוות לא-תעשה, אבל לנפילה ולהתמוטטות אין תיקון.
 הפרשה איננה אופטימית כמובן הרגיל של המילה, ואין בה עוז
 ותעצומות, שירה ורננה. קוראים בה גם "כי השחת תשחיתון", ואת
 זה קוראים או לפני או אחרי ראש השנה, והכוונה כאן היא להצליח
 להמשיך גם אחרי "השחת תשחיתון".

היה פעם צדיק שהיה הרבה שנים סוחר, וגם לו היו עליות
 וירידות במסחרו. הוא היה אומר: 'הפסדת במסחר - הפסדת את
 הכסף, לא קרה כלום; אבל אם הפסדת את האומץ - הפסדת הכל'.
 גם הפרשה הזו אומרת: לפני הכל ואחרי הכל, תפלו או לא תפלו,
 השחת תשחיתון או לא, בכל מקרה - "חזק ויאמץ לבך".

ויבן הקהל את העם האנשים והנשים
 והטף. אמרו רז"ל: אנשים באו
 ללמד, נשים לשמע. טף למה באים? לתן
 שקר למביאייהן (תגיגה ג). משמע מזה
 שמדבר בטף שלא הגיעו לחנוכה, דאם לא
 כן לא הצרכו לטעם לתן שקר וכו'. וזה דחק
 גדול, כי זה דומה כאלו צוה שישאו עליהם
 משא מעצים ואבנים לבית ה' כדי לתן שקר
 למביאייהם.

ונראה, שכל עקר צורך הקהל זה היה
 בעבור התשובה, לפי שאמרו רז"ל
 שיום ראשון של חג נקרא ראשון לחשבון
 עונות (ויקרא רבה לו, א). על כן הם צריכים
 לעשות תכף הכנה אל התשובה, והכנה זו
 היא הקהל זה, שהמלך מקהיל את העם
 וקורא לפניהם מן "אלה הדברים", כי רב
 הספר דברי תוכחות עלי עון ודברי פבושים.
 וכבר ידוע שהקהל יש בו צורך גדול אל
 התשובה, כי על ידי שהם מקהלים יהיו אגדה
 אחת וישו שכם אחד לשוב אל ה', כדי שיהיו
 השכים רבים, לפי שדוקא בעשרה ימים שבין
 ראש השנה ליום הכפורים הקב"ה מקבל
 תשובת היחיד, אבל בכל ימות השנה אין
 הקב"ה מקבל כי אם תשובת הרבים (ראש
 השנה יח.). וזהו שדרשו רז"ל: "ולקחתם לכם
 ביום הראשון", (ויקרא כג, מ). וכי ראשון הוא?
 והלא חמשה עשר הוא! אלא ראשון לחשבון
 עונות וכו'. ולמה הזכיר הכתוב ענין זה דוקא
 בפסוק המדבר מן לקיחת ארבעה מינים

5

חֶלֶב" וכו'. וְזוּוּ הַשֶּׁכֶר הַנִּתֵּן לְמִבְיֵאֵיהֶם מִן
 הַשֶּׁר, שִׂיאֲמַרְוּ לְפָנָיו יִתְבָּרַךְ: עֲשֵׂה לְמַעַן טַף
 אֱלֹהֵי הַמּוֹכְבָּאִים בֵּית ה', כְּדָרֶךְ שְׁנֵאֲמַר בְּיוֹאֵל:
 "אֲסַפּוּ עִם קַדְשׁוֹ קֹהֵל קִבְצוּ זְקָנִים אֲסַפּוּ
 עוֹלָלִים וְיִזְנְקֵי שְׂדֵיִם" וְגו' (יואל ב, טז).

שִׂישְׂרָאֵל עוֹשִׂים תְּשׁוּבָה, אֲזַי מִבְקָשִׁים
 מִתְחַנְנִים מִלְּפָנָיו יִתְבָּרַךְ עַל מַחִילַת הָעוֹן.
 וַיֹּאמְרוּ: אִם לֹא לְמַעַנְנוּ יַעֲשֵׂה, אֲזַי יַעֲשֵׂה
 בְּשִׁבְלֵי גְמוּלֵי חֶלֶב שְׂלֵא פִשְׁעוּ, כְּדֹאֵיתָא בְּנִסְח
 שֶׁל אֲבִינוּ מִלְּפָנָיו: "חֲמַל עָלֵינוּ וְעַל עוֹלָלֵינוּ
 וְטַפְּנוּ", וְכֵן אוֹמְרִים: "עֲשֵׂה לְמַעַן גְּמוּלֵי

h
me

הראש בנין האדם

וַיִּתְנַךְ ה' לְרֹאשׁ וְלֹא לְזָנָב (כה, יג)

זוהי אחת הברכות המובטחות לשומרי התורה - שיהיו ראש ולא זנב.

ענין זה מוצאים אנו גם בראש השנה. בליל ראש השנה מנהג ישראל לאכול מאכלים בתורת 'סימנים' לשנה טובה, ואחד מהם הוא, שאוכלים ראש של דג ואומרים: "יהי רצון... שנהיה לראש ולא לזנב". אדם שהוא "ראש" זוכה בדין ר"ה.

13

מאמר
יונה

מה המובן של בקשה זו, שנהיה לראש ולא לזנב? מה משנה אם האדם הוא ראש או זנב? נכון, הראש יכול ללכת לכל מקום שירצה ואילו הזנב נגרר אחריו, אך בסופו של דבר הרי יגיע הזנב לאותו מקום שיגיע הראש, וא"כ הבקשה צריכה להיות שהראש יוביל למקום טוב ולא למקום רע.

כנראה שישנה נקודה מיוחדת בכך שנהיה דוקא לראש, שכן המובן הפשוט של ראש הוא, שלראש יש שכל, כח התבוננות, שעל ידו הוא בוחן וקובע דברים, משא"כ הזנב שאין לו שכל, אין בו דעת להחליט ולהוביל דברים. אדם יכול להיות צדיק גמור, אבל אם הוא זנב - כמעט ואין ערך לצדקותו.

הדבר מתבטא בהרבה נקודות בחיים. ישנם אנשים שהם גוררים וישנם אנשים שהם נגררים. משל לרכבת בעלת קרונות רבים, שבמבט הפשוט קשה לדעת מי הגורר ומי הנגרר, כי אולי הקרון האחרון דוחף את כולם? אבל כשמנתקים את הקרונות רואים שהקטר ממשיך לנסוע, ואז מתברר שלקטר יש מנוע וכל הקרונות נגררים אחריו.

יתכן שיבוא אדם לבית דין של מעלה עם ידיעת כל הש"ס, ושם יאמרו לו: אינך אלא 'זנב', לא למדת מחמת אישיותך העצמית אלא נגרת אחרי האוירה שמסביב.

אדם חי בתוך מסגרת ומתרגל לצורת חיים, ונכנס לתוך ההכרה שלו שזוהי תכונתו, ולא משנה אם קנה אותה בעצמו או שקיבלה מהציבור. אבל האמת שאם רק חבירו

הוא הראש או האתמול הוא הראש, אם אדם נגרר אחרי החבר או שעושה דברים מחמת שעשאים אתמול - הריהו בגדר זנב.

החת"ס (ש"ת א"ח סי' טו) כותב על החסידים שנהגו ללבוש רק בגדי משי ולא בגדי צמר, שאמנם הדור הראשון עשו זאת מחמת שחששו לשעטנז, אבל הדור השני עשו זאת זה רק מכת הירושה. הדור הראשון היה הראש, והדור הבא הוא כבר בגדר זנב. ולא משנה אם הזנב בא מהחברה, מראש הישיבה או ממה שהאדם עצמו היה אתמול. אם זו איננה עבודה עצמית של היום - אין זה ראש אלא זנב.

"ראש" פירושו שאדם חי עם שאיפות, יש לו כח יצירה ובניה והוא עסוק בבניית אישיותו, הוא כל הזמן משתדל לשנות נקודות בנפשו; להתמיד יותר, להתפלל יותר בכוונה וכו'.

אדם יכול ללמוד סדרים שלמים בהתמדה, אך הוא עושה זאת מחמת היסחפות אחרי האוירה הציבורית שמסביב, ללא כל שאיפות עצמיות וכיוון של בנין רוחני.

ובאמת בראש השנה, שהוא יום של "ראש", ניתנת לאדם סייעתא דשמיא מיוחדת להיעשות "ראש", לא להיגרר אחרי ראשים אחרים. מצד אחד עליו להיות "זנב לאריות", להיגרר אחרי גדולי התורה והמוסר, לנצל את הראשים שנושאים על גבם את ישיבתו ואת המסגרת בה הוא נמצא, אבל יחד עם זאת יעשה גם הוא משהו מעצמו, יכבוש לבדו מידה כלשהי, ובכך יחולל מהפכה בנפשו ויהיה ראש ולא זנב.

6

36